

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 26.08.2022. Nr. 14/6-3

Atzinums par 2022. gada 3. augustā saņemto iesniegumu

Par iespējamu sieviešu sporta sacensību dalībnieču diskrimināciju LTV sporta spēļu komentētāju izmantotajā valodā

2022. gada 3. augustā sabiedrisko mediju ombuds Anda Rožukalne saņēma iesniegumu (turpmāk – Iesniegums vai Iesniedzējs), kurā Iesniedzējs aicina ombudu izvērtēt LTV sporta spēļu translāciju komentētāju praksi, nereti izmantojot vārdu “meitenes”, lai apzīmētu sieviešu sporta sacensību dalībnieces. Iesniedzējs šādu sporta spēļu komentētāju rīcību saista ar neapzinātu sabiedrībā esošu dzimumu diskriminācijas pazīmju izpausmi.

Laikā no 3. augusta līdz 26. augustam sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds izvērtēja iesniegumu, iepazīnās ar tajā minētajiem raidījumiem, nosūtīja jautājumus LTV galvenajai redaktorei Sigitai Roķei un LTV Sporta raidījumu redakcijas vadītājam Andrim Ušackim, iepazīnās ar dažādu mediju pētījumu datiem par stereotipizāciju sporta žurnālistikā un ieteikumiem sporta žurnālistiem.

Izvērtējot iesniegumu un iepriekš minēto Raidījumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

konstatē:

[1] 3. augustā saņemtajā iesniegumā Iesniedzējs nav iekļāvis konkrētu profesionālās ētikas pārkāpuma punktu, bet min piemērus un pievienojis saiti uz raidījumiem, kuros spēļu komentēšanas laikā sportistes tiek sauktas par “meitenēm”. Iesnieguma pamatā ir nesen notikušā Pasaules čempionāta vieglatlētikā translācijas pārraides LTV7, kurās, kā Iesniedzējs konstatējis “komentētāji regulāri pamīšus lietoja vārdu meitenes, apspriežot sieviešu dalību konkrētajā

vieglatlētikas disciplīnā”. Piemēram, iesniegumā [minēts video fragments](#), kurā skatāms sieviešu pusfināls 100 metru barjerskrējienā, tā 14. sekundē komentētājs sportistes, kas izkārtājušas skrējienam, apzīmē ar vārdu “meitenes”. Iesniedzējs novērojis, ka līdzīgs gadījums bijis arī komentējot sieviešu pasaules čempionāta futbolā finālu 31. jūlijā, kad, pēc iesniedzēja domām, LTV komentētāji visumā bija korekti, taču spēles 30. minūtes izskaņā arī, runājot par sportistēm, lietoja vārdu “meitenes”. Izpētot Iesniedzēja minētos piemērus, konstatēts, ka Iesniegumā minētais atbilst patiesībai. To pašu sporta notikumu transkriptā un teksta publikācijā lsm.lv izmantota korekta un neitrāla valoda.

[2] Iesniedzēja mērķis ir pievērst uzmanību faktam, ka jau ilgstoši LTV sporta sacensību translāciju laikā komentētāji lieto vārdu “meitenes”, kad stāsta par sieviešu sacensībām. Iesniedzējs savus novērojumus skaidro šādi: “Manuprāt šī žurnālistu rīcība ir neapzināta, jo neviens līdz šim par to redakcijā nav runājis. Iespējams, runa ir par padomju laika mantojumu un mūsu sabiedrībā klātesošo dzimumu diskrimināciju. Tāpēc ceru, ka ar nesen ievēlētā ombuda palīdzību vismaz sabiedriskā medija pārraidēs mūsu žurnālisti spēs atbildīgi rīkoties, lai novērstu sieviešu sportistu noniecināšanu.”

[3] Atbildot uz ombuda jautājumu par to, kādi profesionālie principi jāievēro sporta sacensību komentētājiem, lai izvairītos no stereotipizēta sportistu un citu ar sacensībām saistītu cilvēku atspoguļojumā, LTV galvenā redaktore Sigita Rože skaidro, ka “uz sacensību komentētājiem attiecas tie paši principi, kas jāievēro ikvienam žurnālistam un ir atspoguļoti sabiedrisko mediju redakcionālajās vadlīnijās”. Sigita Rože informē, ka LTV Sporta redakcijas darbinieki regulāri tiek iepazīstināti ar EBU rekomendācijām “Ceļš uz dzimumu līdzsvaru sporta atspoguļošanā”. Konkrētajā translācijā komentētāji bija ārštata autori. Uzaicinot viņus komentēt, tiek vērtēta arī viņu izpratne par sabiedrībā notiekošajiem procesiem un tendencēm, kā arī profesionāliem jautājumiem.

[4] LTV galvenā redaktore iniciējusi Iesniegumā minēto jautājumu apspriešanu Latvijas Televīzijas redakcionālās sēdē, kuras gaitā secināts, ka Iesniegumā minētajā sižetā vārda “meitenes” lietojums neliecināja par vēlmi diskriminēt, pazemot vai kā citādi aizskart sportistes. Līdz ar to šajā gadījumā redakcionālā uzskatīja šī vārda lietojumu par pieņemamu. Redakcionālā atzina, ka būtu vēlamas papildu apmācības un diskusijas, lai veicinātu izpratni par stereotipizāciju sporta žurnālistikā. Vienlaikus tika atzīts, ka LTV žurnālistiem ir bijušas apmācības par abu dzimumu vienlīdzīgas reprezentācijas nepieciešamību sporta saturā.

[5] LTV galvenās redaktorei vēstulei pievienots arī Sporta redakcijas vadītāja Andra Ušacka viedoklis: “Komentētāju darba specifika paredz daudzveidīgu stāstījumu, kurā tiek iekļautas

metaforas, tēlaini salīdzinājumi un citi valodas elementi, kas padara komentēšanu daudzveidīgāku. Īpaši tas attiecas uz vairāku stundu garām vieglatlētikas pārraidēm. Minētajā gadījumā vārda “meitenes” lietošana bija vairāk kā pašu skrējēju iekšējās komunikācijas attēlojums, jo vārda “sievietes” lietošana šādā teikumā būtu pat ļoti nepiemērota. Analogijas pēc varu minēt, ka pašas sportistes regulāri dažādos veidos lieto vārdu salikumus “pārējās meitenes”, “meitenes ļoti palīdzēja” utml., kur vārda meitenes lietošana nozīmē vienotu kopu, kas veic kādu noteiktu kolektīvu darbību.

Tāpat arī šeit, komentētāja A. Kreipāna lietojumā vārds “meitenes” nav uzskatāms par dzimuma stereotipizāciju, bet gan normālu atkāpi no profesionālā leksikona (sportistes, sprinteres, dalībnieces utml.), lietojot sarunu valodā visiem pieņemamo vārdu “meitenes”.

Drīzāk par stereotipizāciju jāuzskata jebkuras neveiklas frāzes uzdošanu par attieksmes paušanu un aizspriedumaina kļūdu meklēšana daudzu stundu garās komentēšanas laikā, īpaši, ja komentēšana notiek nestandarta laika posmā starp 3:00 un 6:00 naktī. Minētajā gadījumā redakcionālo vadlīniju pārkāpumu kategoriski noliedzu.”

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

secina:

[6] Iesniedzējs pievērsis uzmanību daudzos pētījumos apspriestām problēmām sporta žurnālistikas saturā un sporta žurnālistikas profesionālajā vidē. Tās akcentētas arī UNESCO dokumentos, sniedzot padomus un izglītojošus materiālus žurnālistiem (UNESCO, n.d.). Organizācijas dati liecina, ka 40% no visu sporta notikumu dalībniekiem ir sievietes, tomēr tikai aptuveni 4% no sportam veltītā mediju satura veltīti sieviešu sportam. Neatbilstošs sieviešu sporta atspoguļojums medijos un fakts, ka mediju saturā sportistes daudz biežāk parādītas saistībā ar viņu ģimenes dzīvi vai ārējo izskatu, ir viens no iemesliem, kāpēc “sievietes sportā tiek objektivizētas vai pazemotas”, teikts UNESCO paziņojumā, piedāvājot sporta žurnālistiem izglītojošu informāciju par šiem jautājumiem.

Iesniegumā minētie jautājumi atbilst Latvijas sabiedrisko mediju redakcionālajās vadlīnijās iekļautajam principam “Izvairīšanās no stereotipizācijas”, kas skaidrots šādi: “Sabiedriskie mediji izvairās no stereotipizācijas un neizvērtē notikumus, procesus un sabiedrības grupas, vadoties pēc iepriekšējiem priekšstatiem un aizspriedumiem. Nav pieļaujama kādas sabiedrības grupas diskriminācija.” Pieņemot, ka sporta spēļu translāciju komentētāja darbs ir stresa pilns un sarežģīts, tāpēc tiešā ētera reportāžās var gadīties dažādi pārpratumi, kļūdas, neprecīza valoda, pārteikšanās,

tomēr nav iespējams piekrist A. Ušacka viedoklī minētajam, ka uzmanības pievēršana komentētāju valodai pati par sevi uzskatāma par stereotipizāciju. Arguments, ka pašas sportistes sevi un cita citu sauc par meitenēm nenozīmē, ka viņas vēlas, lai arī žurnālisti pieaugušas sievietes tāpat apzīmētu mediju saturā, jo šāds valodas lietojums var liecināt par hierarhisku attiecību modeli.

[7] Daudzu valstu pētnieku skatījumā sporta žurnālistikas attieksmi pret sievietēm sportā ietekmē dažādās sabiedrībās pastāvošie tradicionālie priekšstati par sieviešu un vīriešu lomām, tos nosaka fakts, ka sportu caurvij maskulīnas vērtības. Tie ir līdzīgi daudzās valstīs un atspoguļo priekšstatu, ka sievietes, salīdzinot ar vīriešiem, dabiski ir mazāk sportam piemērotas (Hardin, 2006). Ilgstoši saglabātā tradīcija, ka sieviešu sportam medijos un sabiedrībā, arī sporta politikā un mārketingā pievērsta daudz mazāka uzmanība, var radīt situāciju, ka žurnālisti neapzinās, ka var veicināt sieviešu sportistu diskrimināciju (Scheidler & Wagstaff, 2018), secina pētnieki. Sporta žurnālistikas pētījumu apskats rāda, ka, akcentējot sportistu dzimumu, nevis rezultātus, tiek devalvēti sieviešu sporta sasniegumi, jo daudz lielāka uzmanība pievērsta viņu ārējam izskatam, privātajai dzīvei, sievišķībai un seksualitātei (Scheidler & Wagstaff, 2018).

Mediju satura pētījumos secināts, ka joprojām sieviešu sportam mediji uzmanību pievērš daudz retāk un mazākā apjomā. Šāda attieksme var veicināt sportistēm pieejamā nodrošinājuma disproporciju, nostiprinot vīriešu privilēģijas un iespējas sporta pasaulē.

Stereotipizāciju veicina arī sporta veidu dalījums pēc dzimumiem. Tas apgrūtina jauniešu iesaistīšanos savam dzimumam it kā neatbilstošos sporta veidos (Scheidler & Wagstaff, 2018).

Daudzi pētnieki dzimumu stereotipizāciju sportā saista ar kritiku par to, kā tiek atspoguļoti sportistu ķermeņi un kā uztvertas sportistes. Proti, vizuālie mediji veicina sportistu ķermeņu erotizāciju un sieviešu sportistu personību saistīšanu, pirmkārt, ar viņu dzimumu un ārējo izskatu, nevis nodarbošanos vai panākumiem sportā. Pētniece Diāna Ponteroto raksta, ka "šāds seksualitātes uzsvars, izmantojot erotiku, nozīmē vīrišķīgu ideālu par sievietes lomu sportā un vienlaikus trivializē sievietes ķermeņa sportiskās spējas" (Ponterotto, 2014). Savukārt valodas analīze liecina, ka sportistes tiek uztvertas kā nepietiekami nopietnas, viņu saukšana par "meitenēm" ir viens no biežākajiem stereotipizācijas veidiem. D. Ponteroto raksta, ka mediju valodas pētījumos vīrieši attēloti kā domātāji un darītāji, bet sievietes sportistes parādītas kā nepietiekami nobriedušas, bērnišķīgas, emocionālas, nenopietnas, kā "jaukas mazas meitenes", tā akcentējot viņu pieaugušo līmenim neatbilstošās kompetences un sportiskās prasmes.

Līdzīgi stereotipi par dzimumu lomām un piemērotību darbam sporta žurnālistikā skar arī žurnālistes. Pētījumā, kas notika vairākās valstīs (Boczek, Dogruel, & Schallhorn, 2022), bija mērķis pārbaudīt, vai 15 gadu laikā (no 2006. līdz 2021. gadam) situācija ir mainījusies un vai

sporta žurnālistikā joprojām sieviešu īpatsvars ir tikai 10% (precīzāk, no visiem rakstiem par sportu 8,2% bija veidojušas sporta žurnālistes).

Vienlaikus notika pētījums, kas pārbaudīja auditorijas attieksmi pret sievietēm sporta žurnālistikā. Agrākie pētījumi sniedza informāciju, ka sporta žurnālistes auditorijas skatījumā tiek trivializētas un viņu darbs tiek uztverts kā mazāk svarīgs, salīdzinot ar vīriešu sporta žurnālistu paveikto.

2022. gada pētījuma rezultāti rāda, ka sporta žurnālistu skaits medijos piecpadsmit gadu laikā nav pieaudzis. Toties auditorijas attieksme pret sporta žurnālistēm ir kļuvusi labvēlīgāka. Respondenti sieviešu un vīriešu veidotus sporta žurnālistikas materiālus lasīja ar vienlīdz lielu interesi un vienādi novērtēja autoru ekspertīzes līmeni. Tas nozīmē, ka sievietes sporta žurnālistikā nav iemesla marginalizēt argumentējot, ka tāds ir auditorijas pieprasījums (Boczek, Dogruel, & Schallhorn, 2022).

Lai mazinātu sieviešu diskrimināciju sporta žurnālistikā, Skotijas žurnālistu organizācija “Sievietes žurnālistikā” izveidoja īpašas darba vietas sporta žurnālistēm (Benett, May 14, 2022). Tās netika aizpildītas un organizācija noskaidroja Lielbritānijas sporta žurnālistes cieš no sporta fanu vardarbīgiem uzbrukumiem, saņem seksistiskas piezīmes un ir zemāk atalgotas. Tomēr pamazām situācija mainās, jo daudzi sporta žurnālisti atbalsta un iedrošina savas kolēģes strādāt šajā jomā.

Ņemot vērā secināto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

atzīst:

[8] Iesniegumā un tā izskatīšanas gaitā izanalizētajā informācijā var atrast sieviešu dzimuma sportistu stereotipizācijas pazīmes sporta žurnālistu leksikā, lai gan konkrētajās frāzēs vārds “meitenes” izmantots neitrāli. Pozitīvi vērtējama ir pastāvīga LTV sporta žurnālistu izglītošanās par dzimumu līdztiesības jautājumiem sporta žurnālistikā un iecere papildinās zināšanas, kā arī uzturēt diskusiju par šiem jautājumiem.

Izvērtējot iesniegumā minētos apstākļus, atzīstu, ka redakcionālo darbības vadlīniju princips “Izvairīšanās no stereotipizācijas” apzināti nav pārkāpts.

Ņemot vērā atzīto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

iesaka:

[9] Regulāri (vismaz vienu reizi gadā) iepazīstināt Sporta redakcijas darbiniekus un žurnālistus, kas iesaistīti satura veidošanā, ar UNESCO un citu organizāciju ieteikumiem un jaunākajiem pētījumiem par to, kā izpaužas dzimumu stereotipizācija sporta žurnālistikā. Veidojot sporta spēļu

translācijas komandas, ieteicams, apspriest, kādā veidā sieviešu sporta notikumu komentētāji ievēros redakcionālo vadlīniju principus, neiekļaujot LTV saturā dzimumu stereotipus vai aizspriedumus.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

Anda Rožukalne

Atsauces:

Benett, G. (May 14, 2022). Sports journalism is less sexist than it was – but there’s still a long way to go. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/football/blog/2022/may/14/sports-journalism-is-less-sexist-than-it-was-but-theres-still-a-long-way-to-go>

Boczek, K., Dogruel, L., & Schallhorn, C. (2022). Gender byline bias in sports reporting: Examining the visibility and audience perception of male and female journalists in sports coverage. *Journalism*. <https://doi.org/10.1177/14648849211063312>

Hardin, M. (2006). Passing It On: The Reinforcement of Male Hegemony in Sports Journalism Textbooks. *MASS COMMUNICATION & SOCIETY*, 9(4), 429–446

Ponterotto, D. (2014). Trivializing the Female Body: A Cross-cultural Analysis of the Representation of Women in Sports Journalism. *Journal of International Women's Studies*, 15(2), 94-111. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol15/iss2/7>

Scheidler, T. & Wagstaff, A. (2018). Exposure to Women’s Sports: Changing Attitudes Toward Female Athletes. *The Sport Journal*. <https://thesportjournal.org/article/exposure-to-womens-sports-changing-attitudes-toward-female-athletes/>

UNESCO (n.d.). Gender Equality in Sports Media. <https://en.unesco.org/themes/gender-equality-sports-media>